

Генерал-пуковник **ПАВЛЕ ЈАКШИЋ**

О ВОЈНОМ ДЕЛУ ЛЕЊИНА

Лењин, као дубок марксистички мислилац који је скоро читавог свог живота свестрано изучавао људско друштво, није, разуме се, могао мимоићи ни рат као појаву класнога друштва. Разрађујући марксистичко учење о рату и оружаним снагама, о карактеру и особено-стима ратова, а нарочито о национално-ослободилачким ратовима у колонијама и зависним земљама, затим о организацији и борби пролетаријата у епоси пролетерских револуција, Лењин је, истовремено, дао и основне научне поставке о многим војним проблемима чију је вредност досадашња пракса само потврдила.

Лењин је, — развијајући мисао Клаузевица да је рат продужење политике насилним средствима (Клаузевиц је притом имао у виду спољну политику земље), — повезивао рат са унутрашњом политиком, са борбом класа.

„Рат је — писао је о томе Лењин — продужење политике другим средствима. Сваки рат нераздвојно је повезан са оним политичким уређењем из кога он проистиче. Ону исту политику, коју је извесна држава, извесна класа у тој држави водила током дугог времена пред рат, неизбежно и неминовно та иста класа продужава за време рата, променивши само форму дејства“ (Дела, т. 24, стр. 364).

„Издајати „спољну политику“ из политике уопште или, шта више, претпостављати спољну политику унутрашњој, јесте у основи неправилно, немарксистичко мишљење. Спољна политика коју спроводи ова или она класа проистиче из њене политике уопште, из њене унутрашње политике. Рат је одраз унутрашње политике коју води одређена класа“ (Дела, т. 23, стр. 31 и т. 30, стр. 131).

„Како да се нађе „стварна суштина“ рата, како да се она одреди? Рат је продужење политике. Треба изучавати политику до рата, политику која је водила и довела до рата“ — пише Лењин. И даље: „Ако је политика била империјалистичка, тј. ако је штигила интересе финансиског капитала, пљачкала и угњетавала колоније и туђе земље, онда је и рат који проистиче из те политике — империјалистички рат. Ако је политика била национално-ослободилачка, тј. ако је изражавала масовни покрет против националног угњетавача, онда је рат који проистиче из такве политике — национално-ослободилачки рат“ (Дела, т. 23, стр. 21).

„... има ратова праведних и неправедних, прогресивних и реакционарних, ратова напредних класа и ратова заосталих класа, ратова који служе учвршћењу класног јарма и ратова који служе његовом збацивању (Дела, т. 29, стр. 315).

„У класним антагонистичким друштвима војни елеменат надградње претставља један од главних фактора у спровођењу унутрашње политике

државе. Капиталистичка војска у каквој год се форми јављала (стајаћа војска или милиција) јесте оружје буржоазије против пролетаријата“ (Дела, т. 23, стр. 69).

„Ишчезла су у неповрат она времена када су ратове водили најамници или претставници касте полуодвојене од народа. Ратове воде сада народи...“ (Дела, т. 8, стр. 34).

„Машински период рата разликује се од мануфактурног тиме што ратове воде народи, што у њима учествују милиони људи“ (Дела, т. 8, стр. 34).

Лењин је подвлачио да рат није само продужење политике него сумирање политике, као концентрисаног израза економике борбе класа.

Побијајући „теорију“ о вечности ратова Лењин је писао:

„... да су ратови неизбежни све док се друштво дели на класе, док постоји експлоатација човека човеком“, подвлачећи да ће „у процесу друштвеног развика бити укинута приватно власништво над средствима за производњу, што ће условити нестанак класа а тиме и узрока који изазивају ратове“ (Дела, т. 8, стр. 529).

Говорећи о организационим темељима оружаних снага Велике социјалистичке револуције и диктатуре пролетаријата у СССР-у Лењин је писао:

„Наоружани радници били су зачетак нове армије, организациона ћелија новог друштвеног уређења. Згазити ту ћелију, не дати јој да израсте — била је прва заповест буржоазије. Прва заповест сваке победоносне револуције — Маркс и Енгелс су много пута ово подвлачили — била је: „разбити стару војску, распусти је, заменити је новом. Нова друштвена класа узимајући власт, није никад могла, а не може ни сада, да достигне ту власт и да је учврсти другачије, него ако потпуно дезорганизује стару војску... другачије него ако пређе кроз најтежи, најмучнији период без икакве армије... другачије, него ако постепено изграђује, у тешком грађанском рату, нову војску, нову дисциплину, нову војну организацију нове класе“ (Дела, т. 29, стр. 261—262).

„... неразумно је, па чак и недопуштено држање оне војске која се не припрема да овлада свим видовима оружја, свим средствима и методама борбе који постоје или могу да постоје код непријатеља“ (Дела, т. 31, стр. 76).

*

Лењинови теоретски радови на развоју марксистичког учења о рату и оружаним снагама, на одређивању суштине рата и основних поставки о карактеру ратова, оружаних снага и о формама оружаних сукоба у епоси империјализма и пролетерске револуције прилично су познати. Но, не мању важност има његова практична војна активност за време грађанског рата како на плану организовања, тако и ангажовања оружаних снага револуције у борби против контрареволуционарне војске и интервенциониста — што је мање познато. О томе се у последње време све више говори и пише у многобројним совјетским публикацијама.

Млада Совјетска Социјалистичка Република одмах после свога рођења била је, као што је познато, у веома тешкој ситуацији. Њу су бесомучно нападале удружене снаге интервенциониста, војске многих капиталистичких држава и снаге унутрашње контрареволуције. Природно је да су, у том периоду, бољшевичка партија, њени руководећи органи и лично Лењин схватили да је питање стварања и употребе оружаних снага револуције основно питање опстанка младе Републике, те су и тежиште свога деловања пренели на војно поље. Цела земља била је претворена у војни логор, а сав њен политички, привредни и културни живот подређен потребама рата. Ослањајући се на савез радничке класе и сељаштва, Совјетска влада је завела политику ратног комунизма. Под контролу државе била је стављена сва индустрија, уведен је монопол државе у трговини жита, заведена планска расподела намирница и објављена општа мобилизација.

Све ове мере, а оне су биле економска и политичка основа вођења рата, биле су, мање или више, инспирисане од Лењина и ЦК Бољшевичке партије. Одлуком сверуског централног извршног комитета (ВЦИК) од 30 новембра 1918 год. организован је Совјет радничке и сељачке одбране на челу са В. И. Лењином, који је имао задатак да организује ратну производњу, припрема резерве, врши поуну Совјетске армије и снабдева фронт свим потребама.

Но, у комплексу проблема Револуције истицао се у први план задатак стварања и ангажовања у борби оружаних снага револуције, јер је само успешно решење тог задатка могло обезбедити тековине великог Октобра и опстанак нове државе радника и сељака.

„Без оружане заштите Социјалистичке Републике“, истицао је Лењин, „ми нисмо могли да постојимо... владајућа класа, пролетаријат, ако она хоће да буде владајућа, треба то да докаже својом организацијом“ (Дела, т. 29, стр. 133).

Принципи на којима је требало засновати организацију оружаних снага, путеви развика те војске, која се морала по много које чему разликовати од војски капиталистичких држава, и методе њеног ангажовања у борбеним дејствима били су у литератури теоретски неразрађени и у пракси неиспитани. Лењин је, са њему својственим жаром, приступио решавању овог проблема. 15 (28) јануара 1918 год. В. И. Лењин је потписао декрет о стварању Совјетске армије, 1 (14) фебруара декрет о стварању Совјетске ратне морнарице, а 8 априла 1918 год. Савет народних комесара, под претседништвом Лењина, донео је одлуку о организацији Совјетске армије. При томе се полазило од принципа добровољности, који је био у то време (период тоталног слома и распада старе војске и свих органа њеног управљања и командовања) једино могући начин стварања борбено способних војних јединица¹⁾.

¹⁾ КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК, Д. I, 1954, стр. 432.

Но, истовремено је убрзано рађено на стварању и организовању војног апарата који би могао обухватити и масовну, регуларну радничко-сељачку армију. И кад је тај посао био у основи завршен, 29 маја 1918 год. ВЦИК је издао декрет о увођењу опште војне обавезе. 12 јуна био је објављен први позив у армију радника и сељака из Поволшког, Уралског и Западносибирског округа. Сверуски конгрес Совјета, одржан 1 јула 1918 год., одобрио је овај декрет и указао на неопходност постојања чврсте, добро обучене армије.

Савлађујући огромне тешкоће, Бољшевичка партија и Влада Совјетске Републике под руководством Лењина успешно су решиле проблем стварања регуларне милионске Радничко-сељачке првене армије. Новембра 1918 год. Црвена армија имала је око 50 пешадиских и коњичких дивизија, сврстаних у 12 армија, које су се бориле на пет фронтава.

Централни комитет Бољшевичке партије био је за време грађанског рата прави борбени штаб, орган који је руководио одбраном младе социјалистичке Републике. По директивама Партије решавана су питања изградње совјетских оружаних снага, разрађивани сви значајнији стратески планови, извођене крупне прегрупације јединица, спровођене мере војног и морално-политичког учвршћења јединица и њиховог материјалног обезбеђења.

Оцењујући делатност ЦК за време Грађанског рата, Лењин је на VIII конгресу Партије рекао да се она испољавала у решавању проблема који су били од изванредне важности и да није било упорног и сложног рада у Централном комитету и непосредног деловања његових чланова на лицу места, на појединим фронтovima, „ми не бисмо могли деловати као што смо деловали, не бисмо могли решавати борбене задатке“ (Дела, т. 29, стр. 131). У извештају ЦК-а износи се да су се „у првом реду решавала питања у вези одбране, да су се донета решења одмах спроводила у живот“²⁾.

У руковођењу Лењин се строго придржавао принципа демократског централизма. Сва важна питања рата разматрана су и решавана у ЦК-у, у Совјету одбране и у Совјету народних комесара. Али, уз све то тешко је наћи имало важније питање у чијем решавању Лењин није узимао пуно учешће. Он је у Кремљу непрекидно примао извештаје и реферате од партиских и совјетских органа, са фронтава, од појединих команданата, комесара и бораца, од радника и сељака.

„За време Грађанског рата његов кабинет био је „главни штаб“ ратних операција, његов радни сто био је стално прекривен војним картама на којима је он пратио и најситније детаље борбених дејстава. Он је лично свакодневно, обично ујутру, телефонски позивао начелника Оперативног одељења Народног комесаријата одбране и тражио да му се изнесе ситуација на фронтovima и на бази многобројних сазнања, приспелих кроз разне канале, разатишао телеграме на све фронтове, водио телефонске разговоре, сазивао (понекад и ноћу) комисије и саветовања у циљу

²⁾ „Известия“ ЦК РКП(б), 23 мај 1920 год.

решавања хитних војних питања, често лично разговарао са појединим људима и иступао на митинзима пред радницима и борцима“.³⁾

Кад су се интервенционисти искрцали у рејону Архангелска у пролеће 1918 год., на предлог В. И. Лењина за команданта Северног фронта био је постављен М. С. Кедров. Лењин је с њиме лично разматрао сва крупна питања која су се односила на организацију отпора на овом сектору и на одбрану земље у целини. Обавештен о томе да интервенционисти спремају наступање с циљем да се споје са белогардејцима на Уралу и у Сибиру, Лењин је 12 августа 1918 год. упутио команданту Северног фронта телеграм у коме је указивао на неопходност организовања одбране града Котлоса по сваку цену („Војна преписка 1917—1920“, Војениздат 1956, стр. 65).

Захваљујући предузетим мерама, наступање интервенциониста било је заустављено и они нису остварили своје планове.

„За успех у паралисању наступања надмоћнијих непријатељских снага и по броју и по техници, и у разбијању његових крупних војно-политичких планова“ — писао је касније М. С. Кедров — „пре свега, заслуга припада ЦК наше партије у лицу друга Лењина. Задатак је био извршен због тога што је усред опште пољуљаности и изгубљене присебности рука великог кормилара водила совјетски брод ка означеном циљу“.⁴⁾

У лето 1918 године Совјетска Република налазила се у изванредно тешком положају. Отсечена од основних привредних и енергетских рејона, земља је преживљавала глад и велика ратна разарања. Интервенционисти и белогардејци стезали су обруч са свих страна. У тој сложеној ситуацији било је основно и најтеже одредити правац главног, одлучујућег удара совјетских војних јединица и одредити — међу многобројним фронтима — главни фронт. Ослањајући се на дубоко познавање међународне и унутрашње ситуације, познајући однос класних снага у земљи и стање на фронтима, Лењин је као главни фронт означио далеко-источни, сибирски фронт, и усмерио главни удар на чехословачки, контрареволуционарни корпус. Јер, снаге овог корпуса (од око 50.000 људи), потпомогнуте побуњеним кулацима и осталим антисовјетским завереницима, ослањајући се на снаге Антанте, претстављале су у датом моменту главну опасност за Револуцију. Средином јула 1918 год. чехословачки побуњеници и белогардејци држали су у својим рукама добар део Сибира, Урала и Поволжја и претили осталом делу Сибира, Поволжја, па и Москви. Зато је било неопходно предузети хитне мере против ових оружаних снага контрареволуције ослоњених на капиталистичке државе које су учвршћивале своје позиције у Кини и у целој Азији.

У другој половини јула 1918 год. ЦК РКП(б) разматрао је ситуацију на Источном фронту, уочио узроке неуспеха совјетских

³⁾ Из успомена М. И. Глазера и С. И. Аралова.

⁴⁾ „Пролетарская революция“ № 1 (60), 1927, стр. 60.

јединица и указао на мере неопходне за спречавање даљег развика ове опасне ситуације. У одлуци се указивало на то да се „питање револуције решава сада на Волги и Уралу“ и месним партиским организацијама препоручивало да предузму потребне мере у циљу одашиљања најбољих и најоданијих јединица на Исток, да повећају партиски утицај и да свестрано учвршћују дисциплину у војним јединицама.

20 јула 1918 год. Лењин се обратио писмом руководиоцима петроградске организације у коме их је позивао да упуте на Источни фронт што већи број радника из овог револуционарног жаришта (Дела, т. 27, стр. 500). На руководеће партиско-политичке дужности у армији били су упућени истакнути партиски радници међу којима и В. В. Кујбишев, С. И. Гусјев, Г. Д. Линдов, П.К. Стернберг и други. Пред полазак на фронт са комунистима, који су одлазили тамо где је било најтеже да својом упорношћу и одлучношћу организују раднике и сељаке и да им осветљавају трновите револуционарне стазе, разговарали су В. И. Лењин и Ј. М. Свердлов⁵).

10 августа 1918 год. Лењин је упутио наредбу Вишем војном совјету у којој се, поред осталог, каже:

„Сматрам за неопходно да се свестрано појача Источни фронт. Предлажем В. војном совјету да разради план повлачења са Западног фронта већег броја јединица. Овај план треба спровести у што краћем року. Треба да крену све јединице које су способне за борбу. Железнице ће добити наређење да одмах пропусте јединице које већ иду на фронт и благовремено ће се припремити за преузимање и превоз нових“ („Војна преписка 1917—1920“, стр. 63—64).

Лењин је наредио претседнику Вишег војног совјета да лично њему реферише о свим успоравањима при пребацивању јединица на Источни фронт. По наређењу Лењина, почетком августа, упућен је из Балтичког Мора одред ратних бродова за појачање ратне флотиле на Волги, и тај одред је већ 27 августа узео учешћа у борбама код Казана.

В. И. Лењин је одржавао стално личну везу са Источним фронтом. 1 августа он је упутио писмо на тај фронт у коме је, између осталог, стајало:

„... Сада се читава судбина револуције налази у једној карти: брза победа над Чехословацима на фронту Казан — Урал — Самара. Све зависи од тога“ (Ибр. стр. 57).

Захваљујући мерама које су предузеле Болшевичка партија и Совјетска влада, инспирисане Лењином и његовом бескрајном вером у стваралачке снаге радничке класе и радних сељака, јединице Источног фронта биле су консолидоване. То је омогућило не само заустављање наступања контрареволуционара него и прелаз у противофан-

⁵) „Восьмой съезд РКП (б)“ протоколы, Партиздат, 1933, стр. 430.

зиву у којој су јединице Црвене армије ослободиле: 10 септембра Казан, а 12 септембра Симбирск. Под ударцима совјетских јединица на фронту и партизанских одреда у позадини, и захваљујући агитацијама — пропагандном раду большевика међу непријатељским војницима, код белогардејске војске наступило је расуло. Насилно мобилисани сељаци прелазили су на страну револуционара или бежали својим кућама, интервенционисти и белогардејци отступали су на читавом фронту, а 7 октобра совјетске јединице ослободиле су Самару.

*

У јесен 1918 год. наступио је прелом у међународној ситуацији: Централне силе капитулирале су пред Антантом, а то је у многоме било условљено револуционарним врењем које је изазвала Велика октобарска револуција. Државе Антанте су сада појачале свој притисак на младу државу радника и сељака. Пошто је пропао покушај да се Револуција уништи ударом са истока помоћу Чехословачког корпуса и кулачких побуна, Антанта је, у јесен 1918 год., пренела тежиште свога војног и политичког деловања против младе Совјетске Републике са истока на југ. Тамо су оперисале белогардејске армије Дењикина и Краснова, а интервенционисти су припремили искрцавање својих снага на обале Црнога Мора, организујући, истовремено, јаку армију Колчака у Сибиру.

Лењин је благовремено уочио ову нову опасност. У свом реферату, одржаном 22 октобра 1918 год. на заједничком заседању ВЦИК, Московског совјета и синдиката, он је рекао:

„... Сада се за нас појављује нова опасност, која још није у потпуности почела и која се у потпуности не види, а коју англо-француски империјалисти тајно припремају. Ми треба да што јасније сагледамо ову опасност да бисмо преко руководиоца упознали масе с њоме. Због тога што Енглези и Французи нису имали ни у Сибиру ни у Архангелску већег успеха, већ су, насупрот томе, претрпели низ пораза, они сада усмеравају напоре на то да нападну на Русију са јужне стране, било са Дарданела, било са Црног Мора, било са копна преко Бугарске и Румуније“ (Дела, т. 28, стр. 101—102).

Каснији догађаји су потврдили да је Лењин правилно и на време проценио ситуацију.

После упада англо-француске војске 23 новембра у Новоросијск и Севастопољ, а 27 новембра у Одесу, белокозачка армија Краснова, ослањајући се на интервенционисте, успела је да, током новембра 1918 год., нанесе низ пораза јединицама 8 и 9 совјетске армије и да заузме Лиску и предузме наступање према Балошову.

26 новембра 1918 год. ЦК је разматрао ситуацију на фронтонима Републике и донео одлуку која је на фронтове упућена у виду циркуларног писма ЦК РКП (б). ЦК је, пошто је свестраном војно-политичком анализом ситуације уочио узроке пораза на Јужном фронту, обавезао све чланове Партије да заједничким, енергичним

напорима обезбеде брзи прелом у моралном стању јединица и да успоставе чврсту револуционарну дисциплину. Пред совјетске јединице постављен је задатак да се за неколико недеља отпочне са „*најенергичнијим наступањем на свим фронтовима, а пре свега на Јужном*“ (Лењински зборник XXXIV, стр. 45).

По директиви ЦК спроведена је изванредна мобилизација комуниста за Јужни фронт, на који је само у децембру 1918 год. упућено више од 2.500 комуниста.

В. И. Лењин, радећи непосредно на реализовању својих стратегиских замисли и одлука, лично и преко ЦК, захтевао је од главног совјетског командовања да концентрише максимум снага и средстава на Јужни фронт. 15 децембра 1918 год. он је дао директиву Револуционарном војном совјету Републике: „... *ништа на Запад, мало на Исток, све (скоро) на Југ*“ (Иб. стр. 68). За појачање Јужног фронта биле су упућене, крајем 1918 год., Московска радничка дивизија из Москве, Инзенска и Уралска дивизија, и такозвана Партизанска армија са Источног фронта.

Лењин је будно пратио развој ситуације на овом, по његовој оцени, најважнијем фронту. 3 јануара 1919 год. он је упутио председнику Револуционарног војног совјета Републике писмо у коме му скреће пажњу да не распарчава снаге на штету главног задатка који се састојао: „*у брзом, одлучном и општем наступању на Краснова*“. Лењин у писму подвлачи да је недопустиво одлагање почетка наступања зато што би то могло довести до губитка иницијативе под Астраханом и на Каспском Мору, код Царицина и на истоку, а исто тако и до пропуштања повољног момента за удар по непријатељу (Лењински зборник XXXIV, стр. 80).

4 јануара 1919 год. јединице 8 и 9 армије извршиле су противудар који је прерастао у противофанзиву у којој је била уништена главна снага белокозачке армије Краснова.

*

У пролеће 1919 године Антанта је организовала нов општи поход против Совјетске Републике. Главна улога у овом походу била је додељена армијама Колчака са којим су своја дејства на огромним просторствима координирале армије Дењикина, Јуденића, Милера, спахиске Пољске и империјалистичке интервенције.

Прешавши у наступање у марту 1919 год., Колчак је средином априла заузео Уфу, Бугулму, Белебеј и избио на 80—100 километара од Казана, Самаре и Симбирска.

Поново се поставило основно и врло сложено питање: прозрети намере непријатеља на појединим фронтовима и одредити који је главни, а који помоћни фронт и како груписати снаге на њима. Лењин, на основу свестране анализе политичке и војне, спољне и унутрашње ситуације, долази до закључка да је сада, поново, главни фронт —

Источни. Али, ни Јужни фронт, такође, није без значаја, јер су, и поред тога што су на том фронту совјетске јединице средином априла 1919 год. однеле велике победе над интервенционистима и белогардејцима и очистиле северозападну обалу Црнога Мора и Крим, на Кавказу и Кубану остале крупне јединице под командом Дењикина и избијали устанци контрареволуционарних козака на Дону, које су подржавали интервенционисти. 10 априла 1919 год. у писму петроградским радницима Лењин подвлачи да се на Источном фронту „решава судбина револуције“ (Дела, т. 29, стр. 250), и позива да се све стави у покрет и мобилише за помоћ Источном фронту. 11 априла ЦК је усвојио „Тезе ЦК РКП (б) у вези са положајем на Источном фронту“ које је написао Лењин и које су претстављале општи програм војно-политичке акције за разбијање новог похода интервенциониста и контрареволуционара.

Подвлачећи неопходност опрезе у односу на непријатеља на Југу, Лењин је 17 априла дао основне замисли груписања снага:

„Ни једног пука, ни једне чете ми нећемо узети са Јужног фронта. За Источни фронт ми ћемо прикупити нове армије и у том циљу објавили смо мобилизацију“ (Дела, т. 29, стр. 295). „... Снаге црпсти из редова трудбеничких маса“ (Иб., стр. 236).

На основу директива ЦК-а и Совјетске владе главно совјетско командовање под директним надзором Лењина организовало је разбијање и уништавање Колчакових армија. Примивши 18 априла 1919 год. опширан извештај од главног команданта Вацетиса о ситуацији на фронтима Републике, Лењин је истога дана упутио телеграм Петроградском комитету РКП (б) у коме је захтевао да се убрза одашиљање попуне на фронт. 20 априла телеграмом се обратио руководећим активистима Украјине и молио да се без одлагања, из ратног плена, упути на Источни фронт 75—100 камиона. Као резултат ових свестраних мера ЦК-а и лично Лењина, у времену од 1 до 21 априла 1919 год. на Источни фронт је упућено више од 67.000 људи за попуњу. У времену од априла до јула 1919 год. на Источни фронт је упућено 11.000 комуниста и неколико хиљада радника, чланова синдиката и Комсомола, што је омогућило да се поправи морално-политичко стање, дисциплина и борбеност јединица.

За наносење бочног удара Колчаковој војсци с југа била је формирана Јужна група армија Источног фронта, којом је командовао М. В. Фрунзе. Под ударцима ове групе армија непријатељ је почео отступати на целом фронту. У јеку општег наступања совјетских јединица на Источном фронту, Троцки је 5 маја 1919 год. изненада сменио С. С. Камењева⁶⁾ са дужности команданта Источног фронта и на његово место поставио дотадањег команданта VI посебне армије,

⁶⁾ Ово није познати Лав Борисович Камењев-Розенфелд (1883—1936), него Сергеј Сергејевич Камењев (1881—1936), активни официр царске војске.

Самоила. Ова смена команданата негативно се одразила на ток операција. Многобројне, противречне и несолидне оперативне директиве Штаба фронта почеле су уносити дезорганизацију. Обавештен о томе од чланова Револуционарног војног совјета Источног фронта Гусјева, Лашевића и Јурњева, Лењин се лично умешао, примио средином маја 1919 год. Камењева и после тога успео да, преко ЦК, сторнира одлуку Троцког о смењивању Камењева са дужности команданта Источног фронта.

У свом телеграму упућеном 29 маја 1919 год. Револуционарном војном совјету Источног фронта Лењин је подвлачио неопходност да се ангажују све расположиве снаге у офанзиви за ослобођење Урала. „Ако ми до зиме не заузмемо Урал“, писао је Лењин, „ја сматрам да је пропаст Револуције неизбежна“ („Војна преписка 1919—1920“, стр. 137).

Када је почетком јуна, у току наступања Јужне групе Источног фронта и отступања Колчакове војске под ударцима оперативне војске са фронта и партизанских одреда из позадине, главни командант Вацетис, уз сагласност претседника Револуционарног војног совјета Републике Троцког, издао директиву за прелаз у одбрану свих снага Источног фронта са циљем да се ослаби Источни фронт и појача Јужни, чланови Реввојсовјета Источног фронта обратили су се, 9 јуна 1919 год., телеграмом лично Лењину и инсистирали да се стави ван снаге директива Вацетиса и Троцког за прелаз у одбрану на линији река Беле и Каме, као стратeгиски погрешна.

Лењин је овај проблем поставио на решавање пред ЦК 15 јуна 1919 год. На његов предлог ЦК РКП (б) је одбацио план Вацетис — Троцки и дао директиву Главној команди да настави офанзивне операције на Источном фронту. 20 јуна он је писао Реввојсовјету Источног фронта:

„... наступање на Урал не сме да ослаби, њега безусловно треба појачати, убрзати и поткрепити попуном. Јавите телефоном какве мере предузимате“ (Дела, т. 35, стр. 340).

На основу ове директиве команда Источног фронта разрадила је план офанзивних операција и почела га спроводити крајем јуна. Колчакове јединице, нападане с фронта и из позадине, претрпеле су пораз.

*

Док су се водиле опсежне војне операције на истоку у којима су биле ангазоване знатне совјетске снаге, интервенционисти и контрареволуционари су припремали нов удар на Совјетску Републику с југа. Средином јула белогардејске јединице извршавајући „Московску директиву“ Дењикина уз свестрану помоћ империјалистичких држава избиле су на линију: Царицин — Балашов — Белгород — Александровск — Дњепар. Главни удар контрареволуционари су на-

носили на секторима Курска и Вороњежа „као најкраћим правцима ка центру, штитећи се са запада покретом по Дњепру и Десни“⁷⁾).

Лењин је учествовао ову опасност још за време борби за Урал и баш зато је и инсистирао да се контрареволуционари потуку на истоку пре него што се распламса офанзива непријатеља на југу, те да се на тај начин обезбеди почасно тучење непријатеља и спрече његова координирана дејства са истока и југа.

На пленуму ЦК РКП (б) и заједничкој седници ВЦИК и Московског совјета, одржаним 3 и 4 јула, Лењин је поднео реферат о питањима која су се односила на одбрану Републике. Пленум је потврдио одлуку да се смени главнокомандујући совјетских оружаних снага Вацетис и да се на његово место постави С. С. Камењев, који је дотада био командант Источног фронта. Пленум је реорганизовао Реввојсовјет Републике, који се због своје гломазности ретко састајао на пленарне састанке и у којему је главну реч водио Троцки, смањио број његових чланова и попунио га новим кадровима из редова људи који су стекли искуство у борбама на фронту. Пленум је предложио Реввојсовјету Републике да постави нове команданте фронтава: Фрунзеа на истоку, Јегорова на југу, Хитиса на западу; да се размотри питање опште војне обавезе и предузео мере да се нови контингенти комуниста упуте на фронт.

8 јула ЦК је усвојио оцену Лењина да је сада поново тежиште борбе и рада на Јужном фронту и његову препоруку:

„Све снаге радника и сељака, све снаге Совјетске Републике треба да се усмере у циљу одбијања надирања Дењикина и да се он победи, не заустављајући победоносно наступање Црвене армије на Уралу и у Сибиру. У томе се састоји основни задатак у датом моменту“ (Дела, т. 29, стр. 402, 403).

Лењин је имао сталан увид рада Главне команде у припремању отпора Дењикину и остваривао је контролу над њим. На седницама Савета одбране, којима је председавао Лењин, пажљиво су разматрани реферати о војним питањима и доношене одлуке у циљу предузимања хитних и енергичних мера за појачање совјетских снага на Јужном фронту. Хиљаде и хиљаде радника и сељака пошло је у борбу против Дењикина. У јуну 1919 год. било је упућено на Јужни фронт 36.000, у јулу 137.000, а у августу 52.500 људи, међу којима много комуниста.

Ситуација се, међутим, стално погоршавала. У другој половини јула 1919 године Дењикин је угрожавао Курск. Лењин је, пошто је проучио реферат Главног командовања, предложио ЦК-у да усвоји одлуку: да се непријатељско наступање заустави офанзивним дејствима. Према плану Главног командовања, израђеном на основу донете одлуке ЦК-а, главни удар имао се нанети из рејона Царицина преко Донбаса и Кубана, а помоћни на вороњешком сектору фронта.

⁷⁾ А. Деникин, „Очерки русской смуты“ 5. Берлин, 1926, стр. 109.

На саветовању, одржаном 24 јула у Штабу Јужног фронта, којим је руководио главни командант Каменев, против овог плана устали су чланови Реввојсовјета Јужног фронта и командант фронта — Јегоров. Спор је дошао до Лењина који га је, пошто се упознао са ставовима обеју страна, изнео на дискусију у Политбироу. После тога Реввојсовјету Републике упућен је телеграм у коме је истицано да „Политбиро у потпуности признаје оперативни ауторитет главног команданта“, да су опасна „ма и најмања колебања приликом одлучног спровођења већ усвојеног плана“. Тако је план да се нанесе главни удар Дењикину из рејона Царицина преко Донбаса и Кубана био коначно усвојен.

Лењин је непрекидно будно пратио припреме за противофанзиву и у писмима Главној команди и Команди фронта изражавао озбиљну забринутост због тога што совјетске јединице нису прешле у наступање на вороњешком сектору Јужног фронта у предвиђено време. Подвлачећи да је закашњење и губљење времена недозвољено, он је говорио „да ће оклевање сву Украјину дати Дењикину, а нас уништити“ (Лењински зборник XXVI, стр. 206).

Лењин је одржавао директну везу и са Реввојсовјетом Јужнога фронта, обавештавао се о ситуацији, давао сугестије и убрзавао припреме, прегрупацију и концентрацију за наступање. Неколико дана пре почетка наступања Јужнога фронта у његову позадину пробио се белогардејски коњички корпус Мамонтова и заузео Табов, услед чега су били доведени у питање совјетски офанзивни планови. На иницијативу Лењина створен је такозвани унутрашњи фронт на који су упућене снаге мобилисане првенствено из редова партиских и совјетских органа, које су успеле да локализују дејства непријатељске коњице. И поред неколико покушаја, белогардејци нису успели да заузму Вороњез. То је омогућило да оперативне јединице Јужног фронта пређу у наступање. До почетка септембра лево крило Јужног фронта напредовало је 40—60 км и избило под Царицин. У исто време јединице Централног фронта напредовале су око 150 км и избиле на 40 километара од Харкова. Међутим, благодарећи новим снажним појачањима, Дењикин је успео да заустави напредовање совјетских јединица и преузме поново иницијативу у своје руке. Контрареволуционари су заузели Курск и почели угрожавати Орел, Вороњез и Тулу.

Анализирајући узроке неуспеха, Лењин је дошао до закључка да Реввојсовјет Републике слабо ради и врло је оштро критиковао његов рад.

„Улазећи у суштину писма Скљанског и сумирајући извештаје, долазимо до убеђења да наши РВСР слабо ради. Умиривати и умиривати, то је слаба тактика. Из свега тога произлази „игра умиривања“. А уствари код нас је застој — скоро што и распад“ („Војна преписка 1917—1920“, стр. 201—202).

21 септембра Лењин је сазвао Пленум ЦК и на дневни ред стављен је проблем одбране земље. ЦК је преко РВРСР затражио од главног команданта да предложи мере и план за разбијање непријатеља на Јужном фронту. Камењев је изнео Реввојсовјету план по коме је требало: сектор јужно од Москве претворити у утврђени рејон, а од дела снага Јужног фронта, привученог Буђонијевог коњичког корпуса, летонске дивизије и још три друге бригаде створити јаке групације снага на крилима и боковима Дењикинове армије.

Главни командант Камењев, као непартијац, није могао присуствовати заседању Пленума ЦК, те је његов предлог изложио Троцки. Но Троцки је био против пребацивања летонске дивизије са Западног на Јужни фронт што је, у суштини, значило онемогућавање стварања ударних групација на боковима и крилима Дењикина. Пленум је одбацио став Троцког и усвојио план главног команданта, тражећи да на основу усвојеног плана разради детаљније планове дејства јединица. 26 септембра одржано је ново заседање Пленума ЦК РКП (б) на коме је размотрен писмени реферат главног команданта о стратеским плановима борбе против Дењикина.

ЦК је остао при својој ранијој одлуци да главни правац удара буде преко Кубана, али је указао на неопходност да се предузму све мере за хитну мобилизацију допунских снага и средстава у циљу учвршћења централног дела фронта и припрема за наступање на курско-харковском правцу. Процењујући да спољна и унутрашња контрареволуција рачунају са појавом панике у редовима револуционарне армије и да имају намеру да совјетске јединице присиле на пасивну одбрану, Лењин је писао:

„Али њима неће успети да нас заплаше. Наше јединице су распоређене сагласно плану који је добро промишљен и који одлучно спроводимо. Наше наступање на основни извор непријатељских снага одлучно се наставља. Нама су неопходне допунске снаге како бисмо одбили наступање на Орел и прешли у наступање на Курск и Харков...“ (Дела, т. 30, стр. 29—30).

Лењин је лично пратио како се врши концентрација снага на Јужном фронту. У писму од 4 октобра 1919 год. он оптужује команду Југоисточног фронта због задржавања Буђонијевог коњичког корпуса који је имао задатак да се пребаци у рејон Вороњежа. У телеграму од 18 октобра, упућеном лично Фрунзеу, команданту Туркестанског фронта, Лењин је захтевао да се убрза „до максимума помоћ Јужном фронту“ („Војна преписка 1917—1920, стр. 213).

Предузимањем војних, политичких и организациских мера, по директивама ЦК и под личним надзором Лењина, знатно је ојачао Јужни фронт и подигнут борбени дух совјетских јединица. 11 октобра прешла је у наступање ударна група на орелском правцу, а затим јединице из рејона Вороњежа и Буђонијев коњички корпус. Дошло је до огорчених сусретних борби у којима су контрареволуционари

имали више успеха и 13 октобра заузели Орел. Истовремено је Јуденич предузео офанзиву на Петроградском фронту са циљем да пресеке везу Петроград — Москва и ослаби совјетске снаге на главном Јужном фронту. То су били најтежи дани за Совјетску Републику у току Грађанског рата.

У тако тешкој ситуацији издржљивост и спокојство Лењина, његова бескрајна вера у Револуцију и далековиде оцене војне и политичке ситуације, обезбеђивали су стабилност и солидност у раду и одиграли изванредну улогу. Општи распоред совјетских јединица и њихово груписање по фронтovima били су правилно извршени.

Поводом наступања Јуденича, Лењин је 14 октобра 1919 год. писао:

„Јасно је да је наступање белих маневар у циљу да би нас одвратили од наступања ка југу“ („Војна преписка 1917—1920“, стр. 207).

На основу такве процене нису против Јуденича слате јединице из центра Русије, него је Лењин ставио у задатак Петроградском комитету партије да организује напад на Јуденича и разбије његову војску.

У записима и чланцима Камењева о улози Лењина у руковођењу борбеним дејствима совјетских оружаних снага у јесен 1919 год. налази се између осталог:

„Извештаји са фронта примали су се скоро свакодневно. Одговарајућа решења требало је предузимати у врло кратком времену. Све важније извештаје и решења која су предузимана друг Скљански је преносио одмах телефонски В. И. Лењину у Кремљ... Непоколебиво спокојство Владимира Илића у то време било је најмоћнија подршка Главном командовању.“⁹⁾

На седници политбироа ЦК РКП (б), одржаној 15 октобра 1919 год. под претседништвом Лењина, усвојени су предлози за предузимање опсежних мера за одбрану земље. На основу процене да је Јужни фронт, са кога су контрареволуционари непосредно угрожавали Москву, главни фронт у датом моменту, на њега су упућене нове снаге и пребачене неке јединице са Југоисточног фронта коме је дата директива да привремено пређе у одбрану. На бази одлука и директива Политбиро-а и опсежних мера предузетих у духу тих директива, совјетске јединице прешле су поново у наступање на Јужном фронту и, уз помоћ и садејство партизанских одреда и народа у позадини непријатеља, 20 октобра ослободиле Орел, а 24 октобра Вороњеж.

Лењин је оцењујући значај ових победа говорио:

„Победа под Вороњежом и Орелом, где се продужава гоњење непријатеља, показала је да је и овде као и под Петроградом наступио пре-

⁹⁾ К. Данишевский и С. Каменев, „Воспоминания о Ленине“, стр. 60.

окрет. Али ми треба да наше наступање од малог и делимичног претворимо у масовно, огромно, које ће довести победу до краја“ (Дела, т. 30, стр. 62).

Међутим, Главно командовање и Команда Југоисточног фронта сматрали су још увек да је главни фронт Југоисточни и вршили су расподелу резерви на бази те оцене. Чланови РВС Јужног фронта Стаљин и Серјебрјаков упутили су 12 новембра писмо ЦК РКП (б) у коме оптужују Главно командовање за неправилан однос према Јужном фронту и захтевају две дивизије појачања⁹).

Политбиро, пред који је Лењин овај проблем изнео 14 новембра, усвојио је примедбе РВС Јужног фронта и обавезао РВС Републике да изда директиву Главном командовању за што хитније ослобођење Курска и наступање у правцу Харкова и Домбаса, и да у том духу врши расподелу снага и средстава. Лењин је узео на себе обавезу да ово лично регулише са Главним командовањем. Ова одлука Политбироа од 14 новембра била је логичан наставак и чинила органску целину са директивама септембарског пленума и Политбироа ЦК од 15 октобра. Нови план борбених дејстава, по коме је главни фронт био Јужни фронт, а правац главног удара правац Курск — Харков — Домбас, био је одраз новонастале ситуације која се много разликовала од оне у лето 1919 год. Он се рађао и оформљавао постепено и дело је, како се то види из тока догађаја, ЦК и лично Лењина.

Процене, одлуке и директиве доношене су у ЦК и спровођене преко РВС и Главног командовања уз свестрано политичко, војно и организационо деловање Лењина, који је био човек из кога су зрачиле многе нове идеје и који је непосредно помагао руковођење јединицама на фронту у стратегиским и оперативним оквирима (што и јесте главни задатак врховног команданта оружаних снага једне земље). Благодарећи таквом раду Лењина, ЦК и Болшевичке партије окупљене су широке народне масе уморане Русије око Револуције, и нанет пораз унутрашњој и спољној контрареволуцији. Тако су током 1920 год. и уништене белогардејске снаге Дењикина, Колчака, Јуденича, Милера, Врангела и буржоаско-велепоседничке Пољске, упркос свестраној подршци коју им је пружала међународна реакција.

Лењиново практично деловање произлазило је из дијалектичко-материјалистичке поставке да су народне масе творци новог живота. Он је настојао (и захтевао од других да тако раде) да се не бацају у засенак народне масе, да се не гуши њихова стваралачка иницијатива, него, напротив, да се она свим средствима потстрекава и развија. Он се борио против јавашлука, нерада и заосталости сваке врсте. Иако је од својих сарадника тражио тачност и експедитивност у раду, био је велики противник надменог и грубог односа према људима, односа који подрива поверење у способности људи за самоста-

⁹) Ово иступање, које је уствари иступање РВС Јужног фронта, било је касније преувеличано и приказивано као судбоносно за исход Грађанског рата.

лан стваралачки рад. Такав његов рад и схватања давали су печат и совјетским оружаним снагама, њиховим организационим формама, систему командовања, односима борачког и руководећег кадра, као и стратегиским и тактичким поступцима за време извођења борбених дејстава у току Грађанског рата. Лењин је личност и њен однос према народним масама посматрао са дијалектичко-материјалистичког аспекта и целокупно своје држање и деловање саображавао својој изјави:

„Радничкој класи, која у целом свету води тешку и упорну борбу за потпуно ослобођење, нужни су ауторитети, али, разуме се, у оном смислу у коме је младом раднику нужно искуство старих бораца против угњетавања и експлоатације, бораца који су извели много штрајкова, учествовали у низу револуција, обогатили се револуционарним традицијама и широким политичким видокругом“ (Дела, т. 11, стр. 374—375).

Лењин је признавао улогу истакнутих личности и њихов утицај на прогресивно кретање друштва у свим областима делатности; он је признавао ауторитет свих руководећих људи, а поготову војних старешина, али само такав ауторитет који је стечен упорним радом, паметним руковођењем и оданошћу прогресивним идејама, ауторитет који није бацао у засенак нити потцењивао туђи рад. Лењину су и у теорији и у пракси били страни догматизам и шаблонизам како на пољу организације оружаних снага и руковођења њима, тако и у области стратегиских и тактичких поступака у борби. За њега је ратна вештина извирала из деловања народних маса — у којима су политички и војни руководиоци заузимали истакнуто место — а не из „слободног стваралаштва великих војсковођа“. Зато је он будно пратио морална и политичка стремљења тих маса и непрекидно активно деловао у правцу буђења снаге маса неопходне за савлађивање најразноврснијих тешкоћа.

Војно стваралаштво Лењина претставља изванредан пример повезивања револуционарне теорије и праксе и примене марксистичке теорије у војној науци и у вођењу рата. Његова војна активност је била многострука: поред теорије рата, разматрања и карактера ратова и оружаних снага, бавио се мобилизацијом народа и економских ресурса за вођење рата, изградњом армије и морнарице, проценом војно-политичке ситуације у свету, у земљи и на појединим борбеним фронтима, учествовао у припремама и извођењу свих важнијих операција совјетских јединица за време Грађанског рата, итд. У тешким ситуацијама он је изналазио и истицао главна питања, поли-

тичка и војна, од којих су, у датом моменту, зависили победа или пораз. Он је формулисао низ веома значајних војно-теоретских поставки и на пракси показао који фактори опредељују исход борбе у датим условима, иако није стигао да то све среди и оформи у једну целовиту студију ратне вештине и ратоводства. Он је, као што је познато, своје мисли и акције најчешће одевао у рухо партиских директива и одлука које су се спроводиле преко партиских и војних организација.

„... Само колективне одлуке Централног комитета“, истицао је он, „усвојене у Оргбиро-у или Политбиро-у, или на пленуму ЦК, спроводиле су се у живот од стране секретара ЦК Партије. У противном, делатност ЦК не може се одвијати правилно“ (Дела, т. 30, стр. 444).

Радећи тако, Лењин је на одређен начин, који је одговарао тадањим условима, стварно вршио функцију врховног команданта оружаних снага иако тај назив није носио. Такав метод руковођења у време револуционарне оружане борбе показао се сигурним и солидним.

Ако се пође од тога да се суштина проблема рата, као оружане борбе, састоји у томе да се јасно схвате карактер и настојање те борбе, уз узимање у обзир свих економских и моралних могућности за постизање победа над противником и усклађивање оружане борбе са другим формама борбе — идеолошко-политичком, економском и дипломатском, — онда се из деловања Лењина на војно-теоретском плану и на пољу практичног руковођења Револуцијом и Грађанским ратом лако може закључити да је он ту суштину дубоко схватио и да је био не само велики марксистички идеолог, теоретичар и политички вођа народних маса него и стварно велики војсковођа.